

הרב מתתיהו ברויד והרב יונה ריס

ערכה של הכתובה

ראשי פרקים

א. ערכה של הכתובה	ד. כפיית כתובה בערכאות
1. ביחס לשווי מתכת הכסף	1. בארה"ב
2. ביחס להוצאות המחיה	2. בישראל
3. ערכי הכתובה לפי השיטות השונות	ה. סיכום
4. הלכה למעשה	נספח: הכתובה במדינת ישראל - בחוק ובפסיקה
ב. נחיצותה של הכתובה	1. עניינו של ביה"ד הרבני או בית המשפט?
ג. מדוע מתעלמים כיום מהסכום שנרשם בכתובה?	2. הכתובה חוב רגיל או כחוב מזונות?
	3. בתי הדין בישראל דנים על חיוב כתובה

הכתובה, להבנתם של רבים הינה חוזה הבא להסדיר את חובותיו של הבעל כלפי אשתו במהלך הנישואין, וכן הסדרים ממוניים למקרים של מוות או גירושין. דעה רווחת היא בציבור, שהכתובה מהווה מסמך טקסי בלבד, ולא מסמך ממוני מחייב. לשתי גישות אלו יש השלכות באשר לאפשרות של מי מהצדדים (הבעל, האשה או יורשיהם) לכפות את ביצועו של הנאמר בכתובה - בדין תורה ולהבדיל בדין האזרחי במדינות שונות.¹ כמו כן באשר לערך הכספי הריאלי של הסכום המצויין בכתובה.

טעמה של הכתובה הוא כמבואר בשי"ס (למשל, כתובות לט, ב) "כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה", ואף אסור להתייחד עם הכלה קודם שיכתוב לה כתובה (שו"ע אה"ע סו, א). יש מקום לדון בתקפותו של טעם זה לאחר קבלתו של חרם דרבינו גרשום, המונע מהבעל לגרש את אשתו בלא הסכמתה; ושמה לאחר קבלת חרם זה השתנה מעמדה של הכתובה ממסמך מחייב למסמך טקסי בלבד. ההשלכה האחרונה שבה נדון הינה האם הכתובה מהווה מסמך חוקי מחייב ע"פ החוק האזרחי בארצות הברית של אמריקה.

א. ערכה של הכתובה

1. ביחס לשווי מתכת הכסף

בנוסח הכתובה מתחייב הבעל לאשה בתולה סכום של מאתיים זוז, ולאמנה, גרושה או גיורת - מאה זוז.² 200 זוז (=דינר) שווים ל- 50 שקלים (=סלעים) הנוכרים בתורה.³ שקל אחד מוערך בכ- 20 גרם של כסף טהור, כך ש- 200 זוזים יהיו מוערכים בכ"ק אחד של כסף. אולם פוסקים רבים מעריכים את הזוזים בסכום נמוך יותר, ופוסקים ספרדים רבים הכריעו, שהכתובה יכולה להיות משולמת בסגסוגת כסף, כסף מדינה, המכיל בפועל כמות נמוכה בהרבה של כסף אמיתי. על פי שיטה זו יהיו במאתיים זוז לכל היותר 120

1. במאמר זה נעסוק במתחייב בארה"ב. את ההשלמות לנעשה בישראל (הנספח) תרם עו"ד הרב צוריאל בובליל.
2. כתובות י, ב; רמב"ם ה"ל אישות י, ז; שו"ע אה"ע סו, ו.
3. פדיון הבן נעשה ב- 5 סלעים, שבכל אחד מהם 4 דינרים. ראה אנציקלופדיה תלמודית ערך דינר.

גרם של כסף טהור (בערך: ליברה - פאונד - אחת).⁴ לדעת החזון-איש (אה"ע סו, כא) ערכם של מאתיים זוז הוא 570 גרם כסף בלבד.⁵ נמצא שעל פי הערכה בדרך זו נגיע לסכומים נמוכים מאד, המעמידים בספק את כוחה של הכתובה להרתיע בעל מלגרש את אשתו.

מאתיים זוז אלה הם עיקרה של הכתובה, אבל ברצונו של הבעל רשאי הוא להוסיף על התחייבותיו "תוספת כתובה" (שו"ע אה"ע סו, ז). בנוסח הכתובה האשכנזי מקובלת התוספת הבאה:

ודין נדוניא דהנעלת ליה בין בכסף בין בזהב בין בתכשיטין במאני דלבושא בשמושי דירה ובשמושא דערסא (קבל עליו) במאה זקוקים כסף צרוף. וצבי החתן הנ"ל והוסיף לה מדיליה עוד מאה זקוקים כסף צרוף אחרים כנגדן סך הכל מאתיים זקוקים כסף צרוף.⁶

כלומר: הבעל מקבל על עצמו התחייבות של 200 זקוקים בנוסף למאתיים הזוז שהתחייב עליהם בעיקר הכתובה.⁷ אמנם, כמובא להלן, ניתן להבין שהסכום הכולל של 200 זקוקים מסכם את כלל התחייבותיו של הבעל בכתובה, וכולל בתוכו גם את 200 הזוז.

כיון שהמונח "זקוקים כסף" אינו מוזכר בגמרא, נחלקו הדעות לגבי ערכם הכספי. הרב משה פיינשטיין (אגרות-משה אה"ע ח"ד סי' צא-צב) העריכם בכ- 100 ליברות של כסף (כ- 45.5 ק"ג). הערכה דומה יש לחזון-איש (אה"ע סו, כא), בהסתמכו על דברי הגר"א בבאורו יו"ד שה, ג) - 57 ק"ג. שתי דעות אלו מתבססות על ההבנה שהזקוקים הינם מטבע סחיר מתקופת הראשונים, בימי הביניים, כאשר משקלו של כל זקוק היה כ- 204 גר'.

דעות אחרות מעריכות את מאתיים הזקוקים בהרבה פחות. ר' חיים נאה (שעורי-תורה ג, מד) מעריך אותם ב- 3.85 ק"ג;⁸ ואחרים מעריכים אותם ב- 4.5 - 6.3 ק"ג.⁹ רבים מהפוסקים הספרדים סוברים שניתן לפרוע את מאתיים הזקוקים בכסף מדינה, ובכך נפחת ערכם בצורה משמעותית ביותר.

ועדין ההערכה של מאתיים הזקוקים עולה פי כמה על הערכתם של מאתיים הזוזים, וערכם של אלה האחרונים כלל אינו משמעותי ליד מאתיים הזקוקים. עובדה זו מחזקת את העולה מדברי בית-שמואל (סו, טו), שמאתיים הזקוקים הינם סך כולל של

4. ראה בספר הנישואין-כהלכתם פרק יא הערות 80 - 83.
5. חזון-איש (שם) ציין שבזמנו הכסף הטהור הנמכר בשוק הכיל רק 84% כסף אמיתי, ועל כן יש להוסיף 16% למשקל הכללי של "הכסף הטהור" (sterling silver) כדי להגיע לסכום האמיתי. כמו כן ציין, שיש להוסיף לחובתו של הבעל את עלויות ההעברה והמס הנדרשים בעת שסוחרים במתכת הכסף, כלומר: הסכום המצויין בכתובת האשה הינו הנטו שהיא מקבלת. בארה"ב נמכר הכסף בכמה רמות של זיקוק - עד שנת 1965, הכילו מטבעות הכסף 90% כסף טהור, ונמכרו בהנחה (בזול) יחסית לכסף טהור בשוק; מטבעות אחרים הכילו רק 40% כסף טהור, וערכם במכירה בשוק היה נמוך יותר. לפרטים נוספים ראה: www.certifiedmint/silver.htm.
6. תרגום לעברית: והנדוניא שהכניסה לו בכסף בזהב בתכשיטין במלבושים ובכלי בית קיבל עליו בהערכה של מאה זקוקים כסף טהור. כמו כן הסכים החתן להוסיף מעצמו עוד מאה זקוקים של כסף טהור שמגיעים ביחד למאתיים זקוקים של כסף טהור.
7. על נוסחי הכתובה ראה אוצר-הפוסקים אה"ע כרך יח, עמ' 57 - 105. וראה עוד ספרו של הרב שמואל אליעזר שטרן, כתובה כהלכתה, בני-ברק תשנ"ו.
8. בספר נישואין-כהלכתם (יא, צז) צויין שבנחלת-שבעה (יב, מט) נקט במידה דומה. דבריו מצוטטים במספר מקומות, כאילו ערך הזקוקים גדול פי 2.5 מהזוזים, אולם ערכם של 200 זקוקים גדול פי 3.75 מ- 200 זוזים.
9. ר' אריה קפלן, Made in Heaven עמ' 113. בנישואין-כהלכתם פרק יא הע' 200 צויין שכך פסקה הרבנות הראשית לישראל. על תקנת הרבנות הראשית בענין שיעורה של הכתובה עי' ד"ר זרח ורפהטיג, תקנות הרבנות הראשית, פרק ה/1, תחומין טו עמ' 98 - 99.

כל מה שמתחייב הבעל לאשתו בכתובה, היינו: בכלל מאתיים הזקוקים נמצאים מאתיים הזוזים. גם אם לא כך,¹⁰ ההפרש אינו גדול, ולפי העולה מדברי ר' חיים נאה, ראוי להוסיף את ערכם של 200 הזוזים, לערך של 200 הזקוקים.

2. ביחס להוצאות המחיה

יש הטוענים שאין למדוד את ערכם של מאתיים הזוזים לפי שוויה של מתכת הכסף, אלא ביחס להוצאות המחיה של אדם.¹¹ במשנה (פאה ח, ח) נאמר שמאתיים זוז הם הנצרכים לאדם בודד לצורך כלכלתו במשך שנה אחת.¹² מפרשי המשנה (הר"ש משנץ ור"ע מברטנורא) כתבו ש"קיים להו לרבנן, שאלו מספיקים לשנה אחת לכסות ולמזונות."

בהתבסס על הערכה זו, פסקו מספר בתי דין,¹³ שהתחייבותו של הבעל היא לספק לאשתו סכום שיהיה בו די לכלכלה סבירה במשך שנה אחת.¹⁴ סכום זה גדול מהסכום העולה מתוך הערכת מאתיים הזוזים בשוויה של מתכת הכסף. כמו כן ערכה של הכתובה, ישתנה ממקום למקום לפי כח הקנייה של הכסף באותו מקום ורמת החיים.

3. ערכי הכתובה לפי השיטות השונות

כאמור, לפי השיטה המעריכה את סכום הכתובה לפי צורכי החיים, ישתנה ערכה של הכתובה ממקום למקום. אולם אם ההתייחסות היא למחירה של מתכת הכסף, ניתן לנקוב בסכומי כסף בהתאם למחירה של מתכת הכסף. אמנם גם מחיר זה משתנה מזמן לזמן וממקום למקום, אולם המספרים שבהם נקוט לפי שיטה זו הינם יציבים וקבועים בהרבה מאשר לפי השיטה האחרת.

ב- 6 באוגוסט 2002 היתה אונקיה אחת של כסף טהור (99.9%) שווה כ- \$4.60 בבורסת המתכות של ניו יורק.¹⁵ העלות הממשית, נטו, של אונקית כסף טהור אחת

10. ראה דרישה אה"ע סו, ג; נישואין-כהלכתם יא, צח.

11. דעה זו, שאין להתייחס לערך שהיה בימי חז"ל, אלא לכוון הקנייה של המטבע, עולה מדברי הסמ"ע חו"מ פח, והש"ך יו"ד שה, א אשר לתשלומים ולערכים כספיים אחרים המצויינים בדברי חז"ל (פדיון הבן, פרוטה ועוד). לפי אבני-מילואים כז, א, גם רש"י וריטב"א סוברים כך, אך לדעת חזון-איש (אה"ע סי' קמח), הריטב"א דוחה דעה זו. גם הריב"ש (שו"ת סי' קנג) חולק עליה. על כוח הקנייה של המטבעות בימי חז"ל (פרוטה, דינר וכו') - ע"י ר' חיים בניש, מידות ושיעורי תורה עמ' תא הע' 15; וכן מאמרו של הרב יונתן אדלר, תחומין כג עמ' 404 - 412.

12. ראה: ר' חיים בניש, מידות ושיעורי תורה פרק כג, עמ' שצח-תה. מסתבר שמדובר בסכום מינימלי הנדרש להחזקת אדם גם אם אין הוא בעל מקצוע ואינו מסוגל להתפרנס אלא מסכום זה. מי שמתעסק בממונו, ועשוי להפיק רווחים מהממונו הניתן לו, אינו נחשב עוד לעני אם יש לו יותר מ- 50 זוז, שבהם יכול הוא לישא וליתן (שו"ע יו"ד רג, א). נמצא שהדין המחייב מתן מאתיים זוז איננו נובע בהכרח מחיובו של בעל לספק לאשתו את הוצאותיה לשנה (שאינו כך, אפשר שהיה די ב- 50 זוז), אלא למשך שנים רבות, ואולי אף לכל החיים. על פי זה אפשר להבין מדוע אלמנה זכאית לקצבה לכל החיים מנכסי בעלה המת, או לכספים המצויינים בכתובתה. אולם למיטב השגתנו אין שום פוסק שמעריך הלכה למעשה את שוויים של מאתיים הזוז בכתובה.

13. ראה שו"ת בית-אבי אה"ע ח"ג סי' קטז.

14. כך עולה גם מתשובת הרב מ' פיינשטיין (אגרות-משה יו"ד ח"א סי' קפט-קצא). אמנם נראה שהוא מאמץ שם את הדעה שהסכום נערך לפי מחיר הכסף, אולם בעת כתיבת התשובה (בסביבות שנת 1980) נוצר מצב ייחודי, שבו הערכת הכתובה על פי שער של הכסף עלתה על הערכתה על פי עלות המחיה. ערכו של הכסף ב- 1980 היה סביבות \$25 לאונקיה אחת, דבר שהביא להערכת הכתובה בלמעלה מ- \$40,000, סכום שעבר בהרבה את עלות כלכלתו של אדם אחד באותו הזמן. אפשר על כן לומר, שלדעת הרב פיינשטיין ערכה של כתובה ייקבע לפי הסכום הגבוה מבין (1) עלות המחיה השנתית של אדם אחד, או (2) משקל של כ- 37 ק"ג של כסף טהור.

15. אונקיה = 31.103 גר. ק"ג = 32.151 אונקיות (מדובר באונקיות טרוי, ולא באונקיות רגילות).

היתה כ- \$5.60 לאונקיה.¹⁶ ערכם של מאתיים הזוז בלבד יהיה כ- \$180.¹⁷ הטבלה דלהלן תראה את ערכה של מלוא הכתובה, היינו: 200 הזוזים ו- 200 הזקוקים גם יחד):

שיטת	ערך הכתובה (בדולארים)
חזון-איש	10,263
הרב משה פיינשטיין	8,192
הרב חיים נאה	693

לעומת זאת אם יוצמד ערך הכתובה לעלות מחייתו של אדם לשנה אחת, יכול ערכה להרקיע בעשרות אלפי דולארים אף אל מעבר ל- \$55,000.

כל אחד מהערכים הנ"ל (למעט האחרון) עשוי להיות מופחת ב- 87.5% על פי שיטתם של הפוסקים הספרדים, המחזיקים בדעה שהערכים נמדדים על פי כסף המדינה, שרק שמינית ממנו מהווה כסף טהור.¹⁸

כאמור לעיל, טעמה של הכתובה היא הרתעתו של הבעל מלגרש את אשתו. רק קביעת סכום גבוה עשויה לעכב את הבעל מלגרש את אשתו בחופזה, ודומה שאפילו אלף דולר לא ירתיעוהו מכך.¹⁹

4. הלכה למעשה

הלכה למעשה אנו מוצאים שלוש גישות בפסיקת ההלכה בבתי הדין בימינו, כאשר מדובר בכתובה שלא נקבו בה סכומים במטבעות של ימינו, אלא כזכר לעיל, בזוזים ובזקוקים:

א. **המוציא מחברו עליו הראייה** - כיון שהאשה תובעת את הבעל, חובת הראייה מוטלת עליה.²⁰ כיון שבפועל אין היא יכולה להוכיח איזו מן השיטות צודקת יותר. לאור זאת סוברים הרבנים עובדיה יוסף שליט"א ויוסף קאפח זצ"ל, שהאשה תקבל את הערך הנמוך ביותר על פי שיטות החשוב.²¹

ב. **קבלת הפסיקה של הזרם המרכזי במנהגי אשכנז** - כאמור, הזרם המרכזי של פוסקי אשכנז מקבל את שיטתם של החזון-איש והרב משה פיינשטיין, שערכה של הכתובה מוערך בכ- 45 ק"ג כסף טהור, ואת ערכה של מתכת זו על הבעל לפרוע לאשתו.²²

16. ראה הסבר בהערה 5 בשם חזו"א. כדי לקנות בפועל מטיל אחד של 100 אונקיות כסף, יש להוסיף 65-85 סנטיים לכל אונקיה כעמלת קניה, ובנוסף לכך מס ערך מוסף של 6%. הנתונים הם על פי נציג חברת Certified Mint Inc וכן ע"פ <http://certifiedmint.com>. במאמרנו זה הנחת היסוד תהיה, הוספה של 75 סנט לאונקיה כעמלת קניה.

17. ראה גם פסקי דין רבניים, יא עמ' שטב. 200 זוז הם פי 10 מהנדרש לפדיון הבן (5 שקלים). לפדיון הבן נחוצים 96 - 101 גרם כסף טהור, שערכם על פי נתוני הבורסה הנזכרים הוא 14.20 - 14.94 דולאר בימינו.

מאחר ו- 5 שקלים שווים ל- 3,840 פרוטות, שוויה של פרוטה אחת יהיה פחות מסנט אחד.

18. ראה הנישואין-כהלכתם יא, עז-פג.

19. ראה תשובות הר"מ פיינשטיין הנ"ל (אג"מ יו"ד ח"א סי' קפט-קצא), שלפיהן, ללא קשר לערכו האמיתי של הכסף הטהור, הכתובה אמורה למלא את מטרתה - הרתעת הבעל.

20. אמנם, אפשר שלפי המובא בנחל-יצחק סא, ד, בחוזה שנכתב ע"י צד אחד (בנידונו: הבעל) והמחלוקת היא בפירושו של חוזה זה, ההכרעה היא כנגד מי שחיבר את החוזה, ולא כנגד מי שמנסה לאכוף אותו.

21. פסקי דין רבניים, יא עמ' 362 (משנת תשי"מ; דעה דומה הביע הרב חיים גדליה צימבליסט במכתב שהפנה לבית הדין של אמריקה מ"ח מנחם-אב תשנ"ט).

22. כך פסק הרב מרדכי אליהו, בדעת מיעוט, בפסקי דין רבניים, יא עמ' 362.

ג. מנהג המקום - במושגים לא מוגדרים ההכרעה משתנה ממקום למקום.²³ מסתבר, שבארה"ב, שבה הפסיקה כולה נעשתה בשנים האחרונות על פי דעתו של הרב משה פיינשטיין זצ"ל (מרא דאתרא), יש לנהוג למעשה כדעתו.

כל האמור לעיל נכון בהנחה שניתן לכפות את גביית הכתובה בשעת הגירושין, אולם דבר זה נתון במחלוקת, כפי שיובהר להלן.

ב. נחיצותה של הכתובה

קידושין נעשים אך ורק על דעת שני הצדדים, הבעל והאשה. בעוד שמדין תורה רשאי בעל לגרש את אשתו גם בעל כורחה, הכניסה לחיי נישואין, גם על פי ההלכה, מבוססת על הסכמה וחווה הנעשים ביניהם. אמנם ההלכה מציבה כמה מגבלות על זכותו של אדם לשאת אשה,²⁴ ואף אחד מהצדדים אינו יכול לוותר על מגבלות אלו, מכל מקום ההלכה הבסיסית מתייחסת לכניסה לחיי הנישואין כאל חוזה פרטי, הדורש את הסכמת שני הצדדים הנוגעים בדבר.²⁵

ובכל זאת הכתובה הינה תנאי הכרחי לנישואין, ולא הבעל ולא האשה רשאים לוותר עליה - בין אם מדאורייתא או מדרבנן. טעמה הוא, כאמור, שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. בנוסף לכך, הגמרא אוסרת על בני הזוג לקיים יחסי אישות כל זמן שאין בידי האשה כתובה חתומה כדת וכדין - "אסור לו לאדם שישא את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה" (ב"ק פט, א), ואף להתייחד איתה אסור לו (שו"ע אה"ע סו, א). נמצא, שעצם כתיבת הכתובה ע"י הבעל נכפית עליו.

יתר על כן: כבר ראינו לעיל, שסכומי היסוד (עיקר כתובה) - מאתיים לבתולה ומאה לבעולה - קבועים ועומדים הם מראש. יכולה ורשאית האשה לתבוע מבעלה קיומם של תנאים נוספים שירשמו בחוזהים קדם-נישואיים,²⁶ וגם לעמוד על התחייבות כספית גבוהה יותר, כאמור לעיל (תוספת כתובה). נמצא, שלא רק עצם הכתובה נכפית על הבעל, אלא גם מה שרשם בה.

אולם לכאורה כל זאת כל עוד היתה לבעל זכות בלעדית לגרש את אשתו, אף כנגד רצונה, ולו יעמוד בהתחייבויותיו שבכתובה. זכות זו שעמדה לו בעת היציאה מחיי הנישואין, היא לכאורה זו שהביאה לתקנה (או אף לדין דאורייתא) שבעת הכניסה לחיי הנישואין יהיה מוכרח לכבול את עצמו בהתחייבויות הרשומות בכתובה.

אולם באלף השנים האחרונות ואף יותר מכך חל לכאורה שינוי בזכות בלעדית זו של הבעל, שכן חרם דרבנו גרשום אסר כפיית גרושין ופוליגמיה.²⁷ נותרו רק מספר מקרים

23. ע"י שו"ת מהרש"ם אה"ע סי' קפז.

24. כדוגמת הענשת המקדש אשה בביאה בלבד (יבמות נב, א; שו"ע אה"ע כו, ד).

25. עוד בנושא זה ראה: Michael Broyde, *Marriage, Divorce and the Abandoned Wife in Jewish Law: A Conceptual Approach to the Agunah Problems in America* (Ktav, 2001) "Errors in the Creation of Jewish Marriages." Rabbi J. David Bleich, *Jewish Divorce: Judicial Misconceptions and Possible Means of Civil Enforcement*, Connecticut Law Review 16 (1984): 201.

26. ראה: הרב אברהם ח' פריימן, סדר קידושין ונישואין אחרי חתימת התלמוד (הוצאת מוסד הרב קוק 1944); Mordechai Akiva Friedman, *Polygyny in Jewish Tradition and Practices: New Sources from the Cairo Geniza*, PAAJR 49 (1982), 55.

27. ראה אנציקלופדיה תלמודית, בערך חרם דרבנו גרשום. איסור הפוליגמיה כרוך באיסור הגירושין בכפייה, כיון שלו היה מותר לאדם לשאת אשה נוספת שוב לא היתה אפשרות מעשית להגביל את כוחו בגירושין, שכן תמיד תעמוד לו האפשרות לנטוש את אשתו, בלא לגרשה, ולשאת אשה נוספת.

מועט שבהם רשאי הבעל לכפות גירושין על אשתו, או להיפך.²⁸ לכאורה ניטל אפוא טעמה של הכתובה, כיון שמעתה ואילך שוב לא תהיה אשה קלה להוציאה.²⁹

ושמא אכן שוב אין חייבים בכתיבת כתובה, וכמו שפסק הרמב"ם (ה"ל אישות י, ו), ובעקבותיו השו"ע (אה"ע קעז, ג): "האונס את הבתולה, חייב לישא אותה, ובלבד שהיא ואביה יהיו מרוצים, אפי' היא חגרת או סומא. ואינו רשאי להוציאה לעולם, אלא לרצונה. לפיכך אין צריך לכתוב לה כתובה. ואם עבר והוציאה, כופין אותו להחזירה."

על כך עונה הרמ"א בתחילת דיני כתובה בשו"ע (אה"ע סו, ג):

ועיין לקמן סי' קעז, דבמקום שאין מגרשין רק מרצון האשה, אין צריך לכתוב כתובה. אם כן בזמן הזה במדינות אלו, שאין מגרשין בעל כרחיה של אשה משום חרם רבינו גרשום, וכמו שיתבאר לקמן סי' קיט, היה אפשר להקל בכתיבת הכתובה - אבל אין המנהג כן, ואין לשנות.³⁰

בחלקת-מחוקק (סו, יח) כתב שהמניעה לכך אינה רק מצד המנהג, אלא שבאונס האיסור לגרש את האשה הינו איסור דאורייתא, בעוד שכפייה לגירושין בכל אשה אחרת היא ברמה של חרם בלבד (וכעין זה בבית-שמואל ובביאור הגר"א). בעל משנה-למלך (ה"ל אישות י, ו) טוען שלביטול תקנת הכתובה שנעשתה ע"י חז"ל יש צורך בגוף בעל סמכות זהה לגוף שתיקן את התקנה.

בעוד שמתירוצים אלו עולה שהכתובה אינה מגינה עוד על האשה מאז שתוקן חדר"ג, בעל אבני-משפט (אה"ע סו, י) סובר שהכתובה ממשיכה להגן על האשה לאחר

28. לכאורה, גם אחרי חדר"ג די בטענה פעוטת ערך, כ"מאיס עלי", כדי לכפות גירושין. אך אין זו דעתו של רבנו תם (תוס' כתובות סג, ב ד"ה אבל), שכפי הנראה מקבילה היא לטעמו של חדר"ג. אבל בתשובת מהר"ם מרוטנבורג (ח"ד סי' רג) מבואר שחדר"ג עולה בקנה אחד עם שיטת הגאונים שאשה יכולה לכפות על בעלה לגרשה גם בטענת "מאיס עלי". לכאורה, כל טענה שיכולה האשה לטעון, יכול גם הבעל לטעון, שהרי בבבסיסו של חדר"ג מונח טעמו של הרא"ש (שו"ת מב, א), שמטרת חדר"ג היתה ליצור איזון בזכויותיהם של הבעל ושל האשה. אם כך, גם הבעל יכול לכפות גירושין על אשתו בטענת "מאיס עלי".

לסתירה זו בין חדר"ג לבין הכפייה בשל טענת "מאיס עלי" הציג הרב פרופסור אלימלך ווסטרייך (בספרו תמורות במעמד האשה במשפט העברי, ירושלים תשס"ב, עמ' 71 - 73) שתי תשובות:

א. רק סוג אחד בלבד של עילה קלושה, מאוס עלי, הוכר על ידי הגאונים כעילה לגרושין, ולא עילה קלושה עוד יותר כבעינא ליה ומצערנא ליה. כלומר, הגאונים לא יאפשרו כפיית גרושין בשל כל סיבה, ועל כן יסכימו כי אי אפשר לכפות גירושין בכל מקרה, וישאר מקום לתקנת רבינו גרשום המגבילה את הגירושין למקרים שבהם קיימות סיבות מצדיקות בלבד (כ"מאיס עלי").

ב. טענת מאיס עלי, אינה טענה כה קלושה, שכן כדי להפעיל אותה כעילה לגירושין יש לתמוך אותה בראיות נסיבותיות מספקות, שבלעדיהן מנוע הבעל מלגרש את אשתו מכוח חדר"ג.

שתי התשובות הללו דחוקות. יתכן לבאר, שבניגוד להסברו של הרא"ש בדבר האיזון שבין בני הזוג, אמנם אשה יכולה לכופף את בעלה לגרשה בשל כל סיבה, אולם הבעל זקוק לסיבה מוצדקת כדי לגרשה. כבר מצאנו בגמ' גיטין דף פט שקיימות הגבלות בטענות שבעטיין יכול הבעל לגרש את אשתו, שאינן קיימות בטענותיה של אשה התובעת את בעלה לגרשה. מסתבר שבשורה העניין קיימת התפיסה, שנשים הן פגיעות יותר במערכת הנישואין, וזקוקות להגנה רבה יותר. ראה דוגמה בשו"ת אחיעזר ח"א סי' כז ובשו"ת אגרות-משה, אה"ע ח"א סי' פ - בשני המקומות יכולה אשה להשתמש בטענה של קידושין טעות בקלות רבה יותר מאשר הבעל, מכיון שלעיתים זו האפשרות היחידה העומדת לרשותה.

29. המקרים שבהם קיימת סיבה מוצדקת לכפיית האשה לגט, אינם פותרים בעיה זו, שכן במקרים אלה ממילא האשה אינה זכאית לכספי כתובתה - ע"י שו"ע אה"ע סי' קנד.

30. ע"י תשובות והנהגות 760. אבל ע"י ערוך-השלחן אה"ע קעז, א (בסוגריים ובשורה האחרונה), שו"ת מוצל-מאש סי' כא ושו"ת קנין-תורה-בהלכה עמ' יד.

שהיא מתאלמנת. הגנה זו לא היתה נחוצה לנאנסת, כיון שהתורה הטילה על האונס קנס בסך חמישים שקלים, שלא במקרה שווים בערכם למאתיים הזווים המובטחים לאלמנה בכתובה.³¹ בנוסף לכך, הכתובה מקנה לאשה זכויות בתקופת הנישואין, שאפשר לאכוף אותן רק באמצעות הכתובה, וכן במקרה של מוות וחליצה.

לפסיקתו של הרמ"א, שכל עניינה של הכתובה בימינו הוא מצד המנהג, יש השלכות מעשיות, למשל: להמשך חיי זוג ביחד למרות שהכתובה הלכה לאיבוד.³² אולם גם לחולקים עליו ברור שהמטרה, שלשמה תיקנו חז"ל את הכתובה, מושגת כעת גם ללא הכתובה, על ידי קבלתו של חרם דרבינו גרשום, והכתובה, כיום, אינה מועילה ואינה מורידה לגבי זכויותיה הכלכליות של אשה שגורשה. אפילו כשהיא מתאלמנת, הכתובה לא היא שמגינה עליה, שהרי רשאית היא - וכך בוודאי תעשינה רוב האלמנות - לבחור לקבל, במקום התשלום החד-פעמי המגיע לה ע"פ הכתובה, תמיכה ומזונות לכל חייה.³³

המקרה היחיד שבו הכתובה מקבלת כיום משמעות הוא כאשר הגירושין נעשים, שלא בהסכמה, מסיבה הקשורה בבעל, שבעטיה יכולה האשה לכפות עליו לגרשה, והיא רוצה לקבל ממנו את המגיע לה על פי הכתובה, בנוסף על כפיית הגרושין. אולם מסתבר שהרמ"א לא החשיב מקרה זה כמשמעותי בתפקידה של הכתובה, שהרי מטרתה של הכתובה היתה להגן על אשה שחפצה להישאר נשואה, וזו הרי חפצה בגירושין.

ג. מדוע מתעלמים כיום מהסכום שנרשם בכתובה?

מעתה, כיון שנחיצותה של הכתובה שוב אינה כפי שהיתה בעת שניתקנה, ומציאותה בימינו היא מכוח המנהג ומכוח השתרשותה בעבר, בטקסי הנישואין, ניתן להבין את שכתב הרב משה פיינשטיין בשנת תשי"מ (אגרות-משה אה"ע ח"ד סי' צא):

לא ידוע אף לחכמים ובעלי הוראה ודיינים שיעור הכתובה, וכמעט שלא עיינו בזה כלל, כי כמעט בכל עניני הגירושין אין נוגע למעשה. כי אחרי שאי אפשר לגרש בעל כורחה - תלוי בגירושין במי שתובע הגט ונותן לצד השני סך גדול כפי שמתרצה ליתן או לקבל הגט.

ובשנת תשמ"ב כתב (שם סי' צב):

31. בעל תוספות-חיים (ב,?) מציין הבדל נוסף: העובר על חר"ג וגירש את אשתו, אינו מחוייב לשאתה מחדש; בעוד שהאנס מחוייב בכך לאחר שגירשה. [ועוד אפשר לחלק, שאנוסה כיון שהיא בעולה, אין חיוב כתובתה מדאורייתא, ולכן די באיסור גירושיה כדי לפתור מכתובה; אבל בתולה שחיוב כתובתה הוא מדאורייתא, לא די בחר"ג כדי לפתור ממנה. - הערת עורך (א.ד.ת.)]

32. אמנם יש לכך סיבות מקילות נוספות:

א. העדים שחתמו על הכתובה העניקו תוקף חוקי לכתובה, וזה לא פג (אוצר-הפוסקים סו, א אות ז).
ב. עדים רבים (כל הנוכחים בחופה!) יכולים להעיד על קיומה של כתובה, ועל כן נחשבת האשה כמי שיש בידה כתובה, גם אם בפועל היא אינה בידה (אוצר-הפוסקים סו, ג).
ג. במשרדי רבנות רבים, בארץ ובעולם, שמורים העתקיהן של הכתובות. במקרים רבים העדים שחתמו על הכתובה המקורית שנמסרה לאשה, חתמו במקביל גם על העתק זה.
ד. הבעל יכול להקנות לאשה, כפיקדון, סכום השווה לערכה של הכתובה על חשבון זכותה לגבותה (שו"ע אה"ע סו, ב).

ה. להרבה דעות אין איסור על ייחוד בלבד בהעדרה של כתובה (רמ"א אה"ע סו, א).

ו. לדעת מספר ראשונים, הכתובה מחייבת כמעשה בי"ד (בי"ד של חז"ל שתיקן אותה), ולכן היא מחייבת גם בני זוג שאינם מחזיקים כתובה בידיהם (טור אה"ע סי' סו; חוק-ומשפט סי' רכט עמ' 67).

33. עיי' שו"ע אה"ע צג, ג; פתחי-חושן כרך ח, פרק יא, א-ג.

ואגב אכתוב בקיצור עצם שיעור כתובה בזמננו במדינתנו, כפי מה שהוריתי במקום ששייך להורות. דהא בגירושין לא שייך להורות, מאחר שרגמ"ה אסר בחרם לגרש בעל כורחה, שהוא תלוי במי שרוצה בהגירושין, בין הבעל בין האשה. הוא מוכרח ליתן לצד השני עד שיתרצה ליתן או לקבל הגט, כפי שמבקש. אבל נוגע זה לאלמנה, וליבמה כשרוצה לחלוץ ולשלם לה כתובתה כשנשארו ממון ונכסים מהאח,³⁴ ולפעמים רחוקים גם לגירושין כשנתרצית להתגרש כשיתן לה הכתובה כדין.

נמצא, שתחת לחופה (או מעט לפניה) נוהגים הכל לכתוב כתובה - ומנהג אשכנז בארה"ב הוא להשתמש בנוסח הכתובה בלשון זוזים וזקוקים, שאינו מובן להמון - ובבוא העת לממש את הכתוב בכתובה. מבחינה זאת (בעת גירושין או אלמנות) לא יבוא הסכום לכלל דיון ומימוש. הרי בין כה וכה אין אפשרות לגרושין כל עוד שני הצדדים אינם מסכימים לבצע אותם. הסכמה כזו מושגת במשא ומתן כספי, או על פי הנחיית בית הדין הדין על פי כללי ההגיונות או על פי פשרה, ואלה לא תמיד עולים בקנה אחד עם הסכומים שרשומים בכתובה. במקרים שבהם בני הזוג אינם מסוגלים להגיע להסכמה מתוקף פשרה, או להסכים על תהליך של בוררות, בין כה וכה אי אפשר יהיה להגיע לגירושין.

ד. כפיית כתובה בערכאות

1. בארה"ב

בארה"ב, עד כה, אין ולו מקרה אחד שבו בית המשפט כפה את תשלומי הסכומים המופיעים בכתובה. בשנת 1974 ניסתה אלמנה לטעון בפני בית המשפט, שהיות וכתובתה נחתמה לאחר הסכם הקדם-נישואין שלה, הרי היא מבטלת את כל הוויתורים שעליהם היא חתמה בהסכם זה, על פי הכלל שלחווה המאוחר יותר עדיפות על פני חווה שקדם לו. בדחייתה של התביעה, כתב ביהמ"ש בניו-יורק, ש"גם ליהודים דתיים (אורתודוקסיים) הכתובה מהווה מסמך טקסי, ולא מסמך ממוני מחייב."³⁵ גם כאשר איפשר ביהמ"ש לערעורים של ניו-יורק לאכוף פרטים אחרים בכתובה, בנימוק שבני הזוג הסכימו לבוררות ע"י ביה"ד הרבני, לא חלק בכך על הפסיקה הקודמת, שהכתובה אינה מהווה חווה ממוני קביל.³⁶

במקרה אחר, בבית המשפט במדינת אריזונה שבארה"ב, קבע ביהמ"ש בחוות דעת, שאילו היה סכום הכסף נקוב בכתובה במספר דולרים, אזי יתכן שהיה החווה מקובל.³⁷ אולם מעולם לא נעשה מאמץ לתרגם את הכתובה ללשון חוזית מקובלת כדי שיהיה אפשר לאכוף אותה באמצעות בתי המשפט החילוניים בארה"ב.³⁸ בדומה לכך, גם המשמעות הכספית המדוייקת של הזוזים והזקוקים המוזכרים בכתובה לא הוכרעה בצורה חד משמעית עד כדי כך שיוכלו לשמש כראייה חוזית בבית משפט.³⁹ כמו כן העדר

34. במקום אחר (סי' צא) כתב: "יגום באלמנות, אף כשאינן אמהותיהן של הבנים, רובא דרובא איכא צוואה. וגם איכא בזה דינא דמלכותא, שהרבה מתרצין או מוכרחין לעשות. שלכן לפעמים המועטין שמזדמן לעשות כדין לא עיינו רבותינו בזה, ועושיין פשר בעלמא שלא שייך לדין כלל."

35. Re Estate of White, 356 N.Y.S.2d 208, at 210 (NY Sup. Ct., 1974).

36. Avitzur v. Avitzur, 459 N.Y.S.2d 572 (1983).

37. Victor v. Victor, 866 P.2d at 902 (1993).

38. ראה דוגמה ב: Hurwitz v. Hurwitz, 216 AD 362 (NY Appellate Division, 1928).

39. על לשון הכתובה, אם היא מחייבת - ראה Re Marriage of Goldman, 554 N.E.2d 1016 (1990). המשפט של מדינת אלינוי בארה"ב הגיע למסקנה, שהמילים "כדת משה וישראל" המוזכרות בכתובה

תרגום לאנגלית (במקרה בו הבעל או האשה אינם דוברי ארמית או עברית), וכן העובדה שהעדים הם החתומים על הכתובה ולא הבעל והאשה שהם הצדדים הנוגעים בדבר,⁴⁰ מקשים על תפיסתה של הכתובה כמסמך מחייב על פי החוק בארה"ב.⁴¹

יתכן ואילו היתה הכתובה משמשת כמסמך מחייב במדינת ישראל, הרי אז אם תביא אשה מסמך זה לתביעה בפני בית משפט בארה"ב, יוכרעו הספיקות על פי המצב החוקי ששרר במקום בו נערכו הנישואין, ובו נחתמה הכתובה.⁴² אולם למיטב השגת מחברי המאמר, לא קיים תקדים לכך שבית משפט חילוני בארה"ב כפה יישום של החלקים הממוניים המוזכרים בכתובה, לא במקרה של גירושין, ולא במקרה של התאלמנות.

2. בישראל

ראו נספח.

ה. סיכום

קיימות מספר שיטות להערכה כספית של מאתיים הזו ומאתיים הזקוקים הנרשמים בכתובה במסגרת התחייבותו של הבעל לשלם לאשתו במקרים של מוות או גירושין. ההערכה נעה בין מאות בודדות של דולארים לאלפים רבים.

מאז קבלתו של חרם דרבינו גרשום, לפני כאלף שנים, נתערעה החשיבות הממונית של הכתובה (כדברי הר"מ פיינשטיין), שכן לבעל כמעט ואין אפשרות לגרש את אשתו בלא שהצליח להשיג את הסכמתה, דבר המושג בדרך כלל על ידי משא ומתן כספי. בשל כך לא קיימת פסיקה ברורה ואחידה לגבי קביעת ערכה האמיתית של הכתובה.

ההלכה היהודית הבינה כבר לפני למעלה מאלף שנה שהאפשרות העומדת לבעל לשלח את אשתו ללא סיבה מוצדקת קיימת גם לאחר שנכתבה הכתובה, ועל כן נוסד חרם דרבונו גרשום, האוסר גירושין בכפייה. מעתה ואילך פתוחה הדרך לסידור הגירושין בהתאם להסכם קדם-נישואין שנחתם בין בני הזוג.⁴³

מהוות התחייבות של הבעל לתת גט לאשתו. אולם ראה Aflalo v. Aflalo, 295 N.J.Super. 527 (1996) (הדוחה טיעון דומה) וכן Morris v. Morris 42 D.L.R.3d 550 1973 (Manitoba, CA, Ct of Appeals). חומר נוסף בנושא אפשר למצוא אצל רבי יצחק ברייטוביץ בספרו **Between Civil and Religious Law: The Plight of the Agunah in American Society** (Greenwood Press, 1993), pp. 50-55.

40. עיי שו"ת יביע-אומר ח"ג אה"ע סי' יג, ובעיקר באות ב, על מידת הצורך בהחתמת הבעל על הכתובה.

41. בעיה דומה קיימת לגבי דוברי העברית, ואפילו בישראל, שכן בדרך כלל נכתבת הכתובה בארמית, שדרך כלל אינה מובנת לבני הזוג. מכל מקום דברינו כאן אינם גורעים מחובתו של הרב מסדר החופה והקידושין לבאר לבני הזוג את משמעות המסמך שהם מסכימים לו; מה עוד שבמסמך זה ("הכתובה") כלולות דרישות נוספות, בסיסיות וחשובות ביותר לגבי המצופה מהם במהלך נישואיהם. יתכן שאם הכל היו נוהגים כך, היתה גם גישה שונה של בתי המשפט אל הכתובה, והיו מעניקים לה תוקף מחייב מסוים, כמו זה הניתן לחתימה על הסכם קדם-נישואין המסדיר את הגירושין.

42. העקרון הזה הוזכר לראשונה ב Montefiore v. Guedalla 2 Ch 26 Court of Appeals, England (1903) בית המשפט האנגלי כפה יישומה של כתובה, על יהודי שהיגר לאנגליה ממרוקו, שבה לכתובה היה מעמד חוזי מחייב. הכלל הזה יושם על ידי בתי המשפט בארה"ב במקרים רבים שבהם נדונו תיקים הנוגעים לנישואין שנעשו באיזורי שיפוט שונים. ראה: Miller v. Miller 128 NYS 787 (Sup. Ct. 1911) וכן Shilman v. Shilman 174 NYS 385 (Sup. Ct., 1918).

43. על הסכמים מעין אלו עיי תחומין כא עמ' 279 - 339, וכן כרך כב עמ' 148 - 156: מאמריהם של הרבנים שיידיבוסקי, די מישלוב, אי קנוהל ואייצ שיינפלד. עוד עיי ישרון יא (תשס"ב) עמ' 698 - 703, חילופי מכתבים בין

אכן, אין להתעלם מבעיות של עגינות. פתרון לבעיות כאלו באמצעות כפיית גרושין אינו עולה בקנה אחד עם ההלכה.⁴⁴ אולם ראוי ונכון הוא להטיל במקרים כאלו סנקציות חברתיות, שאינן כפייה.⁴⁵

ואחרי הכל: הדרך המועדפת לפתרון כל הבעיות שנוכרו במאמר הינה הגעה לדיון בוגר ואחראי בין בני הזוג תוך הסכמה הדדית, מתוך כבוד והבנה אמיתיים של המצב, והכרה בזכויותיו וכבודו של הצד השני בוויכוח.

נספח: הכתובה במדינת ישראל - בחוק ובפסיקה / הרב עו"ד צוריאל בובליל⁴⁶

1. עניינו של ביה"ד הרבני או בית המשפט?

החוק בישראל קובע (סעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים - נישואין וגירושין) ש"ענייני נישואין וגירושין של יהודים בישראל... בשיפוטם הייחודי של בתי הדין הרבניים". לכאורה היינו אומרים, שהכתובה הינה חלק אינטגרלי של הנישואין והגירושין, וממילא מי שידון בכך יהא רק בית הדין הרבני, הן לפני פטירת הבעל והן לאחר מיתה. אולם ענין זה מצוי במחלוקת חריפה בין בתי הדין הרבניים לבין בתי המשפט.

נשיא בית המשפט העליון, השופט ברק מעלה את השאלה [בג"צ 2621/00 לוי נ' ביה"ד הרבני, פד"י נד(3) 809]: "קיימת חוסר בהירות בשאלה אם זכויות של אשה כלפי בעלה על פי הכתובה הן 'ענייני נישואין וגירושין'." הוא עצמו נוטה "לדעה כי זכויות האשה כלפי בעלה על פי הכתובה נכללות בגדר 'ענייני נישואין וגירושין', אך עם זאת משאיר 'שאלה זו בצריך עיון'. אם כי במקרה שנדון לפניו, שבו נדרשה ההכרעה מי תהא הערכאה השיפוטית אשר תדון בגביית הכתובה מהעזובן, בהיעדר הסכמת כל היורשים לסמכות בית הדין הרבני, הוא קובע: 'על פי הוראותיו של חוק הירושה, המגיע לאשה על פי כתובתה הוא חוב של העזובן [ראו סעיף 104 (א) לחוק הירושה]. את המגיע לאשה על פי הכתובה יש לנכות מחלקה כיורשת [סעיף 11 (ג) לחוק הירושה]. תביעתה של האשה, המבוססת על זכותה לכתובה, צריכה על כן, להתברר במסגרת הליך על פי חוק הירושה."⁴⁷ אמנם ביה"ד הרבני מוסמך "לתת צו-ירושה וצו-קיום צוואה, ולקבוע זכויות למזונות מן העזובן" [כלשון סעיף 155(א) לחוק הירושה], אולם זאת רק "אם כל הצדדים הנוגעים בדבר לפי חוק זה הביעו בכתב הסכמתם לכך" (כלשון הסעיף

הרבנים ז"ע גולדברג וצ' גרטנר; ובמאמרו של הרב יונה רייס, שערי-צדק ד עמ' 288-296. דוגמה והסברים להסכם קדם-נישואין אפשר למצוא באינטרנט בכתובת www.orthodoxcaucus.org/prenuptial.html להרחבה בנושא ראה ספרו של הרב מתתיהו ברויד: Michael Brody, **Marriage, Divorce and the Abandoned Wife in Jewish Law: A Conceptual Approach to the Agunah Problems in America**.

44. ראה עוד בספרו של הרב מתתיהו ברויד הנ"ל בהערה 43.

45. כדברי רבינו תם בספר הישר (חלק התשובות סי' כד): "אך אם כל רבותינו שווין בדבר, תגורו באלה חמורה על כל איש ואשה מזרע בית ישראל הנלוים עליכם, שלא יהו רשאים לדבר עמו לישא וליתן עמו להאריחו ולהאכילו לחשקותו וללוותו ולבקרו בחלותו. ועוד יוסיפו חומר ברצותם על כל אדם, אם לא יגרש ויתיר אותו האיש את הילדה הזאת שבוה אין כפייה עליו. שאם ירצה מקיים, והוא לא ילקח בגופו מתוך נידוי זה, אך אנו נתפרד מעליו..." גישה זו מקובלת על הרבה מהפוסקים, ראה לדוגמה: הרב עובדיה יוסף, יביע-אומר ח"ג אה"ע סי' כג (בחתימתם של הרבנים יוסף, וולדנברג וקוליק).

46. נספח זה נכתב ע"י עורך הדין הרב צוריאל בובליל, והינו עיבוד מתוך ספרו (בהכנה) על הכתובה בראי הפסיקה והחוק. ראו גם מאמרו בספר זה: הכתובה המופרזת.

47. לעומתו, דעת הרב עצור, ראבי"ד בירושלים (ראה להלן), היא שסעיף 11(ג) רק קובע מה מגיע לאשה, אך לא למי הסמכות לדון בכך. לדבריו, המחוקק הותיר את הסוגיה למי שיש לו מומחיות בנדון, היינו לביה"ד הרבני.

הני"ל), ובמקרה הנדון לא ניתנה לכך הסכמה משני הצדדים, ועל כן ערכאת השיפוט לדעת השופט ברק היתה בית המשפט לענייני משפחה - לאור סעיף 151 לחוק הירושה וסעיף 1 (6) (ה) לחוק ביהמ"ש למשפחה.

כשהתעוררה שאלת סמכות ביה"ד לדון בגביית הכתובה, מזונות האלמנה ומדורה מן העזבון (עזבון סעדון נ' סעדון, תיק 8221) ניתח הראב"ד בירושלים, הרב עצור, את הסוגיה, והוכיח שהמחוקק סותר עצמו בנושא זה. כך, למשל, **סעיף 56 לחוק הירושה** קובע: "הניח המוריש בן זוג... זכאים הם למזונות מן העזבון..."; וכך גם **סעיף 148 לחוק הירושה**: "...על זכויות למזונות מן העזבון לא יחול אלא חוק זה." וכיון שמדובר בחוק הירושה, הרי שהסמכות נתונה לביהמ"ש למשפחה. אולם, **סעיף 4 לחוק שיפוט** בתי דין רבניים קובע מפורשות: "הגישה אשה יהודיה לבית דין רבני **תביעת מזונות**, שלא אגב גירושין, נגד אישה היהודי או נגד עזבונו, **לא תישמע טענת הנתבע שאין לבית דין רבני שיפוט בענין.**"

יתר על כן: סעיף 148 לחוק הירושה קובע ברישא שלו: "חוק זה אינו בא לפגוע ביחסי ממון בין איש לאשתו או בזכויות הנובעות מקשר אישות." חוק יחסי ממון בין בני זוג (תשל"ג 1973) קובע מפורשות בסעיף 17 שלו: "אין בחוק זה כדי לגרוע מזכויות האשה לפי כתובתה." נמצא שגם חוק הירושה אינו יכול לפגוע בכתובה, שהיא חלק מזכויות האשה הנובעות מקשר אישות (וממילא עליו להיות נידון בביה"ד הרבני). והנה בסיפא של סעיף 148 הני"ל נקבע: "אולם על זכויות הירושה ועל זכויות למזונות מן העזבון לא יחול אלא חוק זה", היינו חוק הירושה (הנידון בביהמ"ש למשפחה). ועוד: הכתובה איננה ענין של ירושה שנוצר לאחר מיתה, אלא זהו חוב שנוצר עם קשר הנישואין; מה גם שעפ"י ההלכה אין אשה יורשת את בעלה, כך שהעובדה שהיא זכאית לכתובה, מלמדת שאין מדובר בירושה.

בסעיף 7(59) לחוק הירושה נאמר, שבקביעת זכות האלמנה למזונות ומידתם יתחשב ביהמ"ש בין השאר במה שמגיע לה עפ"י עילה הנובעת מקשר אישות, לרבות מה שהיא מקבלת עפ"י כתובתה. הלכתית, אין אשה יכולה לתבוע בו זמנית כתובה ומזונות; ואם תבעה כתובה, לא תוכל לתבוע מזונות. לעומת זאת, עפ"י סעיף זה יוצא שהמחוקק במדינת ישראל מאפשר לאשה, בניגוד להלכה, לתבוע כתובה ומזונות במקביל. אמנם החוק מבהיר שעל השופט לקחת בחשבון את הסכום שקיבלה האשה לפי כתובתה, ואז להחליט אם עדיין זקוקה היא למזונות. הרב עצור מציין שיש בכך - אמנם באופן חלקי בלבד - קבלה של דין התורה ע"י המחוקק במדינת ישראל.

דהיינו, שאלה זו הינה בשיקול דעת ביהמ"ש - בהתאם לצרכי האשה מחד גיסא, ויכולתה הכלכלית לרבות הסכום שקיבלה עפ"י כתובתה, מאידך. בכל אופן, מבהיר הרב עצור, הואיל ונוצרה זיקה בין מזונות וכתובה בחוק, יש להותיר סוגיה זו לביה"ד הרבני, המומחה בנדון, וראה לענין זה את סעיף 11 (ג) לחוק הירושה, הקובע שהמגיע לבן זוג בשל עילה הנובעת מקשר אישות, לרבות מה שאשה מקבלת עפ"י כתובתה, ינוכה מחלקה בעזבונו.

הרב ד"ר משה חיגר מציין בספרו "האיש והאשה בדיני ישראל" (עמ' 127) שזכות האלמנה לגבי עזבון בעלה כוללת: כתובה, מזונות וירושה. ואם תנהג האשה בתבונה, תוכל לממש את כל שלוש הזכויות הללו: **כתובה** - כסמכות ייחודית של ביה"ד הרבני, שהרי הכתובה הינה ענין של נישואין; **מזונות** - כרצונה, בביה"ד או בביהמ"ש; ו**ירושה** - קיימת סמכות מקבילה לשתי הערכאות, אם כי בהסתתרות שהדיון בביה"ד יתקיים רק בהסכמת כל הנוגעים בדבר.

לדעת הרב עצור, סמכות ביה"ד לדון בענייני מזונות האלמנה מהעזבונו, כפי שנקבע בסעיף 4 לחוק שיפוט בתי הדין הרבניים (תשי"ג 1953), נשארה כפי שהיתה, ואין בסעיפי חוק הירושה (תשכ"ה 1965) בכדי לבטל אותם. ניתן להשוות את דין הכתובה לדין המזונות, שהרי שתי הזכויות הללו שניתנו לאלמנה הינן זכויות הבאות לה מדיני נישואין. כבר קבע בנדון השופט שרשבסקי: "לגבי תביעת האלמנה לכתובתה, סמכותו של בית הדין היא מוחלטת" (דיני-משפחה, עמ' 246, סוף הע' 11).

2. הכתובה חוב רגיל או כחוב מזונות:

תיקי בתי הדין הרבניים בישראל, כמו גם פסקי הדין שיצאו מהם ופורסמו בכתב (למשל, בפד"רים) מלמדים על אין ספור תביעות של נשים לתשלום כתובתן, בסכום שנרשם בהן או המשתמע מהרשום בהן. ילמד על כך הדיון הבא שנערך בביה"ד הרבני הגדול לערעורים (תיק אדרעי 6874 מיום 16.1.01). בנסיבות אותו תיק, לא היתה לאשה דירה, ומדובר על כתובה צנועה בסך 36 אלף ש"ח, שאם תחולק למזונות חודשיים לשנה, יהא מדובר בסך של 3,000 ש"ח לחודש. הרב שלמה דיכובסקי קבע בפסק דינו שם:

הכתובה נועדה לאפשר לאשה לאחר שנפרדה מבעלה, קיום מינימלי לתקופה הראשונה. על כן קבעו חז"ל את הסכום לעיקר כתובה, בסך מאתיים זוז, משום שסכום זה היווה בזמנו קיום של אדם בודד למשך שנה.⁴⁸ לכן נפסקה הלכה, שמי שיש לו מאתיים זוז לא יטול מן הצדקה, כי יש לו כדי סיפוקו המינימלי לשנה אחת. מאז ועד היום, ירד ערכם של הזוזים, ולכן נקבעו תוספות שונות לכתובה.

ישנה נקודת חידוש בהחלטה שכתבתי והיא לראות את הכתובה, כנועדה לספק לאשה קיום מינימלי בתקופה הראשונה שלאחר הגירושין. אני יודע שזו נקודה מיוחדת. אולם נראה לי שבנסיבות של הימים ההם, וגם בימינו אנו, כאשר אשה מקבלת גט פיטורין, אין לה האפשרות למזונות שוטפים. באותם הזמנים אשה לא היתה עובדת, ופרנסתה כולה היתה מוטלת על כתפי אביה או בעלה עד שתמצא את זיווגה השני - שלשה חדשים אינה יכולה להינשא - יש צורך להבטיח לה שלא תרעב, ויהיה לה לחם לאכול ובגד ללבוש.

הכתובה נועדה לכך שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה. אולם סכום הכתובה נקבע בהתאם לצורך הבסיסי של האשה להתפרנס בתקופה הראשונה. לכן נטיית לראות את הכתובה כחלק ממזונות, לפחות לגבי ענין ההוצאה לפועל.

מסקנתו היא אפוא: "על כן יש לראות את הכתובה כחוב מזונות הניתן לאחר הגט". פסיקה זו מסייעת רבות בידי נשים לגביית כתובתן בהוצאה לפועל. זאת, מפני שאדם החייב חוב אזרחי רגיל יכול לבקש מראש ההוצאה לפועל שתיערך לו חקירת יכולת ופריסת תשלומים באופן נרחב ביותר. וכך לא ייאלץ להיאסר בשל חובו. לעומת זאת, גביית חוב מזונות בהוצאה לפועל קודמת לחוב רגיל, ולכן יש חשיבות עצומה בשדרוג מעמד הכתובה, שהרי ניתן לאסור את הבעל במסגרת ההוצאה לפועל, בשל השוואת חוב הכתובה לחוב מזונות.

הרב אי"ח שרמן חלוק עליו, על בסיס ההלכה שכשאשה תובעת כתובה, ויש לאיש בעלי חוב אחרים, אין לתת לה דין קדימה עליהם (כתובות פו, א; שו"ע אה"ע קב, פו). לדבריו - בשום מקום לא נאמר שהכתובה נועדה לאפשר לאשה קיום מינימלי לתקופה הראשונה לאחר שנפרדה מבעלה. אלמנה זכאית לקבל את כתובתה למרות

שחל חיוב מזונות שדואג לקיומה. ולא מצינו שאשה עשירה, שיש לה מקורות קיום די צורכה, אינה זכאית לקבל כתובתה. קביעת חז"ל שהגובה המינימלי של הכתובה עומד על סך מאתיים וזו נובע מהעובדה שסכום זה נחשב סכום נכבד, וכאשר בעל מתחייב על סכום זה לא תהיה האשה קלה בעיניו להוציאה, וכפי שאמרו חז"ל זוהי סיבת חיוב הכתובה.

על תביעות לתשלום כתובה ילמד גם פסק דינו של השופט גרשון גרמן, שופט ביהמ"ש לענייני משפחה, המתפרסם אף הוא בכרך "תחומין" זה. גם בפסק דין זה מחלחלת הגישה שהעלה הרב דיקובסקי, ששוויו של עיקר הכתובה (200 ז"ז) נובע מצרכי אשה למזונות לשנה.

3. בתי הדין בישראל דנים על חיוב כתובה

תיקי גירושין המגיעים לדיון בבתי הדין בישראל (ובחלקם גם לבתי המשפט, אם כי רק בנושאים הכרוכים לגירושין - מזונות, החזקת ילדים, רכוש וכד' - ולא בהכרעה לענין הגירושין, הנתונה לביה"ד הרבני בלבד) נחלקים למחלקות הבאות:

1. גירושין מתוך הסכמה הדדית של הגבר ושל האשה.
  2. גירושין הנתבעים ע"י הגבר, בעוד האשה תובעת שלום בית.
  3. גירושין הנתבעים ע"י האשה, בעוד שבעלה הוא זה שתובע שלום בית.
- אכן, ברוב התיקים שבהם מגיעים בני הזוג לבית הדין רק כדי לסדר להם גט (אקט שיכול להיעשות אך ורק בבית הדין), וכל שאר ענייני הגירושין כבר הוסכם וסוכם ביניהם (חלוקת הממון, מזונות, החזקת הילדים, סדרי ביקורים וכו'), יש להניח שגם עניינה של הכתובה כבר סוכם ביניהם, ואפשר שהאשה מחלה על הסכום הרשום בה בידועה ששאר העניינים מתקוזזים אל מול סכום זה, או מהבנה שאם תעמוד על תשלום הכתובה, "יתפוצץ" הסכם הגירושין.

הוא הדין כאשר הגירושין נתבעים ע"י האשה. גם אז עשויה האשה לוותר על הסכום הרשום בכתובה למען שחרורה מכבלי נישואיה. זאת בעיקר כאשר אין לה עילה חד משמעית לחיוב הבעל בגט. אולם הבעל יחוייב בכתובה כאשר האשה תובעת גט בשל היותו מוגדר כ"עובר על דת", למשל: רועה זונות, המחוייב לגרש את אשתו, ועליו הומלץ הפסוק (משלי כט, ג) "ורועה זונות יאבד הון" (בבלי סוטה לו, ב) ובשל כך הוא מחוייב בכתובה (בית-יוסף אה"ע סי' קנד; פד"ר ח עמ' 126, ראה שם את המחלוקת בין ספר האגודה לבית-יוסף והחכם-צבי באשר לצורך בהתראה בטרם חיוב בכתובה). אם כי גם אז יכולים להיות מקרים שבהם הבעל לא יחוייב בכתובה. כך עולה מתיק שנידון בביה"ד בפתח-תקוה (ראה הדין-והדיין 6 עמ' 3), שבו תבעה אשה גירושין בשל היות בעלה הומוסקסואל. למרות ההשוואה לרועה זונות, הקל ביה"ד על הבעל מכמה סיבות: חיובו במזונות גבוהים לילדיו, ויש לראות במזונות כחלק מתשלום הכתובה; טענת האשה על "מקח טעות" מהווה עילה לפטור מכתובה, ועוד. מה גם שביה"ד קבע עובדתית שעילת הגירושין איננה נטייתו המינית אלא סכסוך כספי, שאילו היה נפתר היתה מסכימה האשה לחיות עימו, ואף היתה מסכימה שיחיה עם "בן זוגו" פעמיים בשבוע... ועם זאת, קריאה זהירה של פסה"ד מלמדת שכנראה אילו היה הבעל מותר, וממשיך בהתנהגותו, וזו היתה העילה לגירושין, ככל הנראה היה מחוייב בכתובה.⁴⁹

כאשר הבעל הוא זה שתובע גירושין, הרי שבדרך כלל העילות שבשלהן הוא תובע את הגירושין (עוברת על דת, מורדת, מעשי כיעור, זנות וכדו') עשויות להכריע שהגירושין יתבצעו, אך הבעל לא יחוייב בדמי הכתובה. בתמצית ייאמר, כי אם האשה זינתה, היא מאבדת את כתובתה מיד (שו"ע אה"ע קטו, ה); אך אם היא עוברת על דת, היא זקוקה להתראה בטרם איבוד כתובתה (קטו, ד). במקרה שעשתה מעשה כיעור, היא מאבדת כתובתה ללא התראה (שם סעיף יא, וראו רמב"ם ה"ל אישות כד, טו). מעניין לציין שבמקרה שהבעל טס לחו"ל עם ידידה, ולן עימה באותו חדר, חייב אותו ביה"ד בחיפה בכתובה, למרות שלא הוכח שקיימו יחסי אישות (תיק 2720 מיום 17.3.01). זאת, לעומת מקרה אחר שנדון בביה"ד בתל-אביב, כאשר האשה וגבר זר הודו שהגבר היה בדירתה לילות שלמים, אך הכחישו כל קשר גופני, אלא טענו שהוא היה עובד במחשב וכותב הצגות, ולעתים "נרדם על המחשב". ביה"ד קבע שאין עדויות שעשתה מעשה מכוער, אלא אנו ניזונים רק מהודאת שניהם, ולכן "הפה שאסר הוא הפה שהתיר", ואין היא מאבדת כתובה (הדין-והדיין 6, 9).

קורה לא אחת שאין עילה לגירושין, אך המציאות "צועקת" שצריך להתגרש. ניתן לומר שחלק ניכר מתיקי הגירושין בנוי ממצב זה, ולא אחת עמידת האשה על זכויותיה המוצדקות למזונות ו/או כתובה מותירות את התיק "תקוע". ביה"ד בבאר שבע, בהרכב הרבנים איגרא, שריון ודרשביץ (הדין-והדיין 6 עמ' 3 תיק 5879 מיום 15.6.03) דן במקרה שבו לא הוכח אצל מי מהצדדים רובצת האשמה, אך הבעל "התגרש רגשית" מהאשה לאחר שנודע לו שהאשה הפילה, בעוד האשה חשה שהוא נטש אותה במקום להתחשב בה במצבה.

במצב זה, שבו ביקש הבעל לחייבה בגט, ואילו האשה ביקשה "שלום בית" אלא שתסכים להתגרש אם תקבל כתובה, פסק ביה"ד שאין מקום לחייב את האשה בגט, והיא זכאית לכתובה. יחד עם זאת, ביה"ד היה פרקטי, והבין שפסיקה שכזו תותיר את שניהם במקום, ולכן קבע: "לאור הנתק הממושך והארוך ממליץ ביה"ד לצדדים להתגרש, ומציע לאשה לקבל מחצית משווי הכתובה, דהיינו 90,000 ש"ח, כדי ששני הצדדים יוכלו להתחיל חיים חדשים." מסתבר שניתן היה לפסוק חיוב בכתובה מלאה, אך אז היו שני בני הזוג נשארים לא פה ולא שם. מאידך גיסא, אין בכך שום דבר מחייב, שכן ביה"ד הותיר זאת להחלטת האשה, ואם היא לא מסכימה להמלצה, הדרא קושיה לדוכתא. מעשית, מי ש"לחוף" יותר הוא ש"נשבר" ראשון, ואז מתחיל המקח וממכר. דהיינו, האשה יכולה לטעון בביה"ד שרצונה שלום בית, אף אם רצונה בגט; ואם גם הבעל מגלה אדישות כלפי חוץ, הרי שרק כאשר אחד מהם ירצה להכיר בן/בת זוג, או שכבר יכיר בפועל, תבוא לפתע ההתגמשות וכל ההצהרות כלפי חוץ תוכחנה בפעם האלף כ"חספא בעלמא". כדי שלא נאפשר זיהוי כלשהו, אך נבהיר עד כמה אבסורדי המצב, שמחד גיסא טוענת אשה לא אחת לשלום בית, ומאידך גיסא רצונה להתגרש לא פחות מהבעל, אלא שהיא מעוניינת גם להשיג את הכתובה בדרך, נציין מקרה - ללא אזכור מספר התיק - שבו "המייצג" של האשה בביה"ד טען שרצונה בשלום בית, ובבית המשפט ביקש עבורה מזונות אשה, אלא שהוא לא סיפר לביה"ד ולביהמ"ש שהוא עצמו חי עם האשה המיוצגת על ידו, בסתר כמובן. כך קיווה, שהבעל יישבר, בהיותו משלם מזונות לאשה, ויסכים לשלם לאשה את כתובתה, במסגרת תנאי הגירושין...

49. תביעת בעל הומוסקסואל לשלום בית, והוא חוייב בגט, אולם לא נידונה שם כלל תביעה לכתובה. עמדת הדיין הרב בארי מביה"ד באשקלון הינה שיש כאן דין עובר על דת, מאיס עלי, סכנתא ועוד.

49. באותו תיק היתה זו דעת הרוב - הרבנים אוהנונה ומלכה; אבל דעת המיעוט, הרב פופוביץ, היתה שיש לחייבו בכתובה, כדינו של רועה זונות. בפסק דין שניתן בביה"ד בתל-אביב (תיק 2109-13) גם כן נדחתה

לעתים לא מחייב ביה"ד את הבעל בכתובה בגלל רכוש אחר שעובר לידי האשה. כבר ראינו לעיל את פטורו של בעל הומוסקסואל מדמי הכתובה, כשאחת העילות לכך היתה חיובו במזונות גבוהים לילדיו. הדבר יכול לקרות גם כאשר הבעל הביא, בטרם הנישואין, רכוש רב יותר, לרבות כל הדירה, אך הדירה נרשמה בשווה לשני הצדדים, וכך מפסיד הבעל את החלק הנותר שתרים לשם רכישת הדירה. במיוחד אמורים הדברים כאשר בדרך של "אודיטא" נכתב בכתובה שהבעל הודה שיש לאשה נכסי צאן ברזל אצלו, שאז היא אינה מפסידה אותם, למרות שברור שהיא לא הכניסה ולו פרוטה לרכישת הדירה. האמנם יפסיד הבעל פעמיים?! גם יעביר לה מחצית הדירה, וגם ישלם את הכתובה?

עם בעיה זו התמודד ביה"ד הגדול, בהרכב הרבנים דיכובסקי, בר-שלום ושרמן (הדין-והדיין עמי' 10-11, תיק 7149 מיום 15.3.04), וקבע:

אעפ"כ נראה לי, שלא היתה כוונה מצד החתן ללקות בכפליים - גם לרשום את מחצית הדירה על שמה, וגם להעניק לה נכסי צאן ברזל פיקטיביים. על כן, הייתי מסתפק במחצית הדירה, כאמור לעיל. כך גם התרשמתי מדברי ב"כ המערערת בעת הדיון, שיסתפקו בחלקה בדירה.

אמנם שורת הדין היא שהרישום בטאבו קובע, ולא מתחשבים כמה הביא כל צד לשם רכישת הדירה - "הבית מכיון שנרשם על שם שניהם, שייך הוא לשניהם בחלקים שווים" (פד"ר א עמ' 117); "בדירה קנויה, שהבעל שילם מכספו, והוא רשם בטאבו ע"ש אשתו, זוהי הוכחה שהבעל נתן לה מתנה, שהרישום בטאבו הוא הקובע את הבעלות" (פד"ר ו עמ' 257, 264). ובכל זאת נהג ביה"ד במקרה דנן שלא כמקובל (הדבר צויין מפורשות בפסק הדין), ופסק: "כתובתה של המערערת כלולה במחצית הדירה".

הדבר מלמד שלעיתים אתה מגיע לביה"ד מצויד בפסיקות בכל נושא בנפרד, ובטוח שביה"ד יתייחס לכל ענין במנותק מחברו, שהרי לכאורה צריך לפסוק בכל מחלוקת בפני עצמה; ואילו ביה"ד משתמש ב"שולחן ערוך החמישי", ולא מאפשר עיוות וחוסר צדק, ומוצא את האיוון הראוי לדעתו. בתיק הנדון יתכן שהדבר נעשה כיון שכבר בביה"ד האזורי שדן באותו תיק (הדין-והדיין עמי' 10 תיק 2081 מ-12.11.02) נשמעו דעות שהאשה האמורה היא בבחינת מורדת, ובשל כך היא איבדה את כתובתה, או שהרישום בטאבו אינו מחייב, והיא אינה רשאית לקבל אף חלק ממנה, למעט חלקה היחסי במשכנתא.

סוף דבר: אם אכן צודקים מחברי המאמר לעיל, שבארה"ב מתעלמים מהסכום הרשום בכתובה, הרי שבמדינת ישראל הדבר אינו כך. הכתובה מהווה בה גורם בעל משמעות הן בחקיקה (ראו בחוק הירושה, כפי שהוסבר לעיל, וראו בחוק יחסי ממון בין בני זוג התש"ל"ג 1973, שם נכתב ש"אין בחוק זה כדי לגרוע בזכויות האשה לפי כתובתה) והן בפרקטיקה השיפוטית - לא רק בבתי הדין הרבניים, אלא גם בבתי המשפט. אדרבה, במקרים אחדים אוחזים שתי ערכאות שיפוט אלו בטלית, וקיים ויכוח איזוהי הערכאה הזכאית אף מחוייבת לדון בתשלומי הכתובה. נכון הדבר שברוב הסכמי הגירושין נכתב שהאשה מותרת על כתובתה עם סידור הגט. אולם, זהו לאור העובדה שהצדדים הגיעו להסדר כולל, שהניח את דעת האשה. יחד עם זאת, כאשר הצדדים מגיעים לביה"ד הרבני, תוך עימות משפטי, עולה הכתובה על שולחן הדיונים, ויש לה תוקף מחייב, כפי שראינו בדוגמאות שהוזכרו לעיל. דומה שבשנים הקרובות תגדל כמות המקרים שבתי המשפט ובתי הדין ידונו בזכות האשה לכתובתה, בשל הנסיון לצמצם את סמכות בתי הדין הרבניים בנושאים אחרים (כגון, פגיעה בזכות למדור ספציפי בדירת המגורים, כל עוד האשה נשואה, וענין זה אמור להיות מוכרע בבג"ץ בימים אלה), ולא תהא ברירה אלא ליתן סעדים יצירתיים על בסיס הכתובה כחווה משפטי מחייב.

ד"ר גרשון גרמן

שיערוך הכתובה¹

ראשי פרקים

א. הבנת הכתובה	6. לפי ערך המתכת כסף
ב. הרכבת כללי השיערוך על מוסד הכתובה	7. לפי שיעור פרנסה לשנה
ג. עמדת ההלכה בשאלת שיערוך הכתובה	8. לפי דינא דמלכותא
1. אין להצמיד כלל	ד. התערבות בית המשפט בנושא הלכתי
2. הצמדה לדולר	ה. שיערוך הכתובה
3. הצמדה למדד	1. עקרונות של שיערוך חוב בחווה שלא הופר
4. היצמדות למספרים	2. הנתונים שיש בחוב הנובע מהכתובה
5. פשרה	ו. דרכי החישוב ופסק הדין

אשה שנישאה לבעלה (נישואין שניים לבעלה, וראשונים לה) בשנת תשנ"א (מאי 1971) תובעת את כתובתה מיורשי בעלה שנפטר כ- 30 שנה לאחר נישואיהם (בשנת תשס"א, שלהי שנת 2000). סכום הכתובה המקורי היה 25,000 לירות ישראליות, שערכן הנומינלי בעת התביעה הוא 2.5 שקלים חדשים; ואולם אם יוצמד סכום זה למדד הכללי ותתווסף לו הריבית הנהוגה במשך תשוערך הכתובה בסכום של 124,126 ש"ח.

האשה תובעת להצמיד את ערך הכתובה, ובשל כך היא תובעת את הסכום הנ"ל. שיערוך, לטענתה, לא בא כדי להיטיב עם מקבל התשלום, אלא רק כדי להעמידו על הערך הריאלי, כדי שלא יהיה הזכאי יוצא נפסד (ע"א 672/84, נודל נ' עזובן פינטו, פ"ד מ (4), 477). וכשאין מנגנון שיערוך בהתחייבות החוזית תיעשה המלאכה מכח פסיקת ריבית והצמדה (כפסיקת השופט שמגר, ע"א 391/88, עזובן המנוח פיקטנבוים נ' זלישניק, פ"ד מו (4), 311, 318).

יורשי הבעל טוענים שאין מחובתם לשלם יותר מהסכום הנומינלי הרשום בכתובה. לדבריהם, הסכום הרשום בכתובה מבטא את היכולת ואת טיב היחסים בין בני הזוג בעת נישואיהם וכתובת הכתובה. הם טוענים שאביהם, כשכתב את הסכום, לא הבין עד הסוף (בהיותו דובר אנגלית) את משמעות הכתובה, והסכום שכתב התאים למטרתו, ולכן אין להחיל עליו מנגנון שיערוך. מה עוד, שלא הוכח שהסכום שכתב לא היה כבר סכום משוערך, או שהמנוח הסכים להחיל עליו מנגנון שיערוך.

עוד הם טוענים שהכתובה היא מסמך דקלרטיבי ולא קונסיטטיבי, ולכן אין לראות בה חיוב חוזי, וכתוצאה מכך, אין להפעיל עליה פסיקת ריבית והצמדה.

א. הבנת הכתובה

בנוסח שטר הכתובה שנכתב בנישואי השניים קבוע אופן שיערוך הכתובה, שכן זו לשונה (בהדגשת המילים הרלוונטיות לענייננו):

1. מעובד מתוך פסק הדין בתיק מסי' תע/012362 אשר ניתן ביום כג באלול תשס"ד ע"י מחבר מאמר זה.